

Család születik

Szemelvények egy Kárpát-medencei kutatásból

Miniszterelnökség
Nemzetpolitikai Államtitkárság

KINCS
Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért

NPKI
Nemzetpolitikai Kutatóintézet

Készült a **Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság**ának megbízásából.

Kiadó: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
1016 Budapest, Gellérthegy utca 30–32.
Vezérigazgató: Erdélyi Rudolf Zalán
Felelős kiadó a Zrt. vezérigazgatója

Összeállította: Vita Emese,
Nemzetpolitikai Kutatóintézet
Borítóterv és grafikai szerkesztés: Somodi András
Fotók: www.pixabay.com

ISBN 978-615-81432-0-2

Család születik

Szemelvények egy Kárpát-medencei kutatásból

Nemzetpolitikai Kutatóintézet
Budapest, 2019

2018–2019 folyamán a Nemzetpolitikai Államtitkárság felkérésére a Nemzetpolitikai Kutatóintézet és a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért közös kutatásában vizsgálta a külhoni magyarok demográfiai helyzetét, a vegyes házasságok alakulását, a családalapítással, gyerekvállalással kapcsolatos attitűdöket, a külhonba kiterjesztett családtámogatások ismertségét.
Jelen kiadvány ebből a kutatásból villant fel néhány megállapítást, a teljesség igénye nélkül. A kutatási eredmények népszerűsítésének céljával készült ismertető anyagban 8 témát érintünk röviden a külhoni magyarok családalapítási, gyerekvállalási magatartása kapcsán.

A kutatás legfőbb megállapításai:

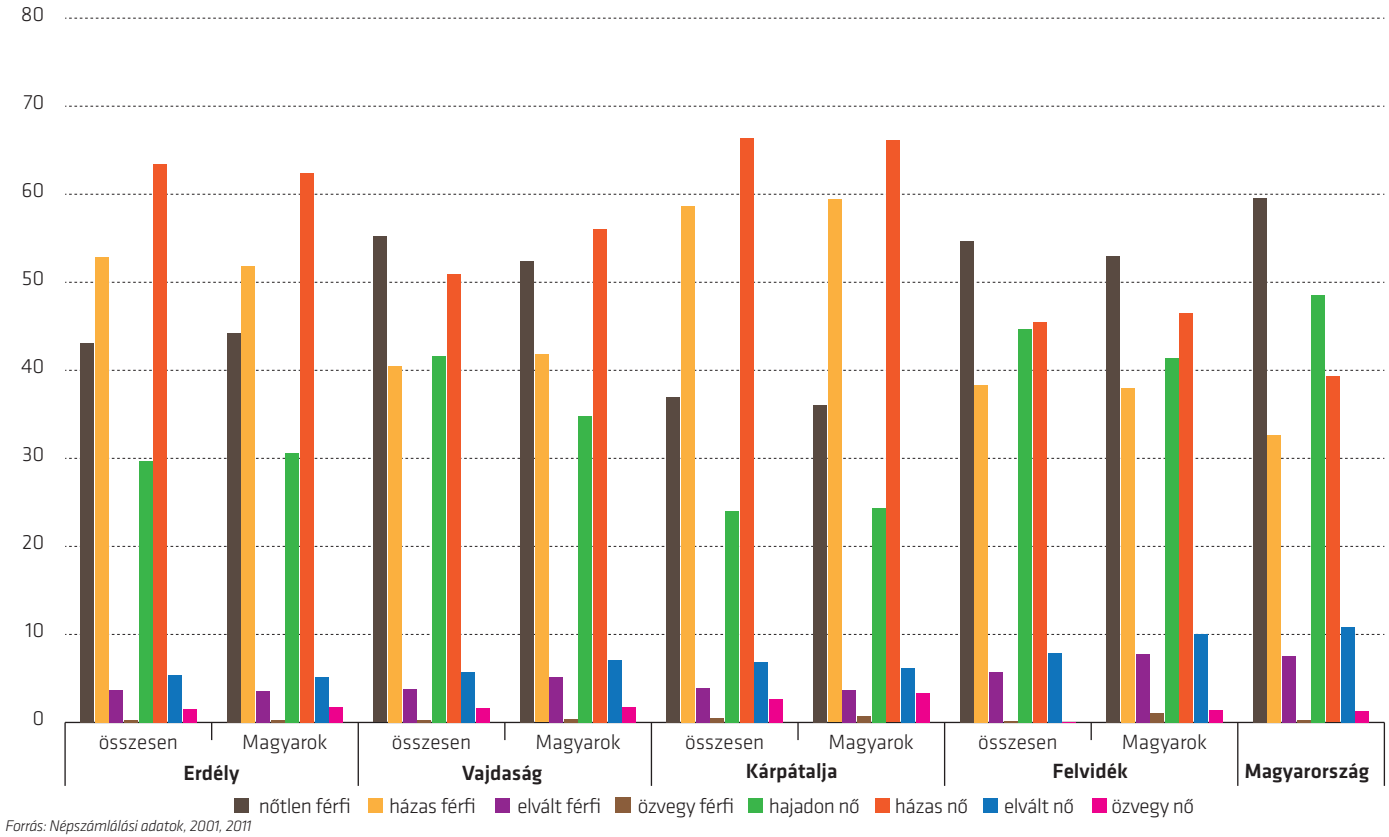
1. A házasságra alapuló család a gyermekvállalás legfontosabb közege külhonban.
2. A vegyes házasságok aránya Erdélyben a legalacsonyabb, így az etno-kulturális reprodukciós veszteség esélye itt a legkisebb.
3. A 18–49 éves népesség több mint fele (57 százaléka) olyan családban él, ahol legalább egy saját gyereket nevelnek.
4. Tágabb perspektívában kijelenthető, hogy a többség és a kisebbségi magyar közösségek termékenységi magatartása nem különbözik radikálisan.
5. A gyerekvállalással, családalapítással szembeni pozitív attitűd jellemzi a külhoni fiatal felnőtteket: a gyerekkel nem rendelkezők döntő többsége (77 százaléka) tervezi, hogy a jövőben gyereket vállal.
6. A gyerekvállalás elmaradásában szerepet játszó három leggyakrabban említett ok: a jövővel kapcsolatos bizonytalanság, a nem megfelelő állami támogatások, a terhesség és a szülés körülményeinek nehézségei.
7. A gyerekvállaláshoz legfontosabbnak vélt első három tényező: a stabil, kielégítő párkapcsolatot, a stabil munkahely és a megfelelő lakáskörülmények.
8. A külhoni magyarok által is igényelhető családtámogatási formák ismertsége szoros összefüggést mutat az iskolai végzettséggel: mind az anyasági támogatás, mind pedig a babakötvény leginkább a diplomások körében ismert.

A házasságra alapuló család még ma is a **gyermekvállalás legfontosabb közege,** amit jól mutat a népesség családi állapot szerinti összetétele. A külhoni magyarok **családi állapot szerinti** megoszlásának **különbségei jelentősebbek az egyes területek között, mint az országokon belüli, nemzetiségi összehasonlításban.**

A házasságban élők aránya Kárpátalján a legmagasabb, Felvidéken és Vajdaságban a legalacsonyabb. A kárpátaljai magyarok körülbelül 60 százaléka él házasságban, és közel ennyi (57 százalék) az erdélyi házasok aránya a vizsgált népességen belül. Vajdaságban a válaszadók csaknem felét (49 százalék), Felvidéken pedig 42 százalékot tesznek ki a házasságban élők.

1. ábra: A népesség családi állapot szerint megoszlása (15-49 évesek)

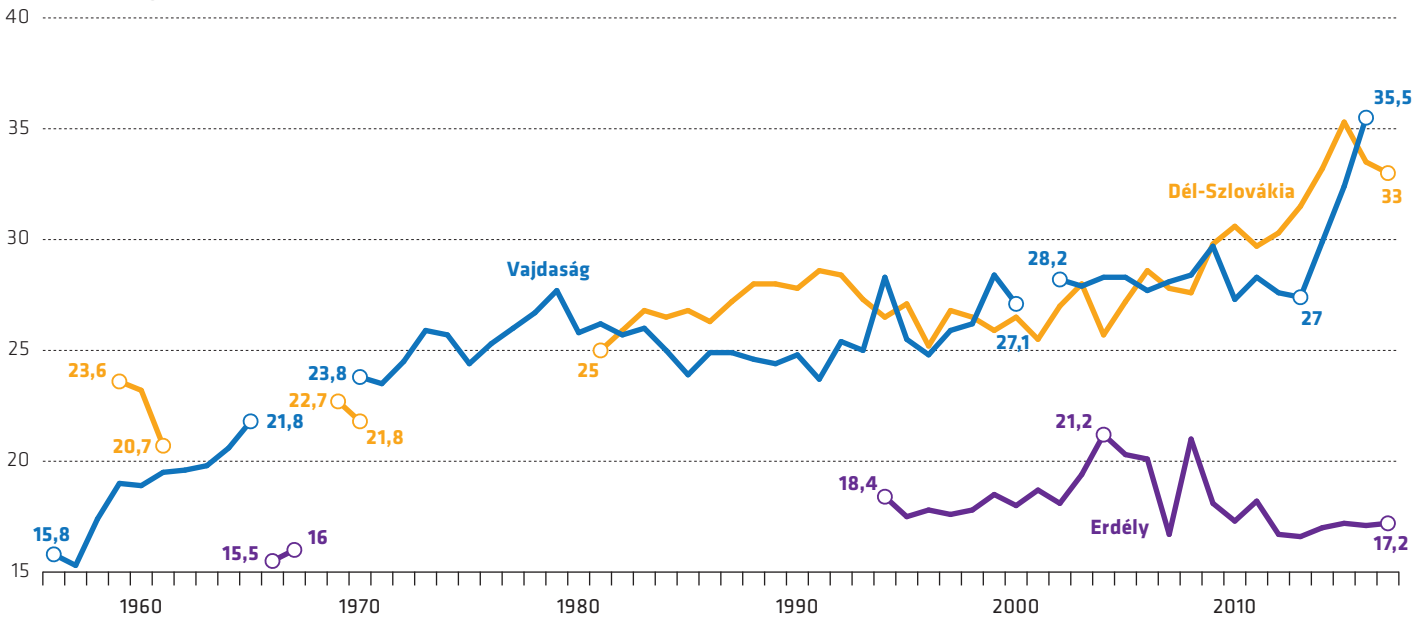
Forrás: Népszámlálási adatok, 2001, 2011

A kisebbségi közösségek reprodukciójának vizsgálatakor egyik fontos kérdés, hogy mekkora az etnikailag vegyes házasságok társadalmi súlya.

A vegyes házasságok aránya az erdélyi magyarok esetében jóval alacsonyabb, mint a három másik területen, **Erdélyben nem mutatható ki növekedő tendencia sem.**

Kárpátalján nem ismerjük pontosan a vegyes házasságok dinamikáját, csak közelítő értékeket tudunk a **2001-es népszámlálás** alapján, amikor **21 százalék körül lehetett** az etnikailag vegyes családban élő házasok aránya. Ez az adat arra enged következtetni, hogy az arányok a szlovákiaihoz és a vajdaságihoz hasonlóak.

2. ábra: A vegyes házasságra lépők arányának alakulása 1956 és 2017 között a vajdasági, szlovákiai és erdélyi magyarok között

Forrás: Népszámlálási adatok; Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

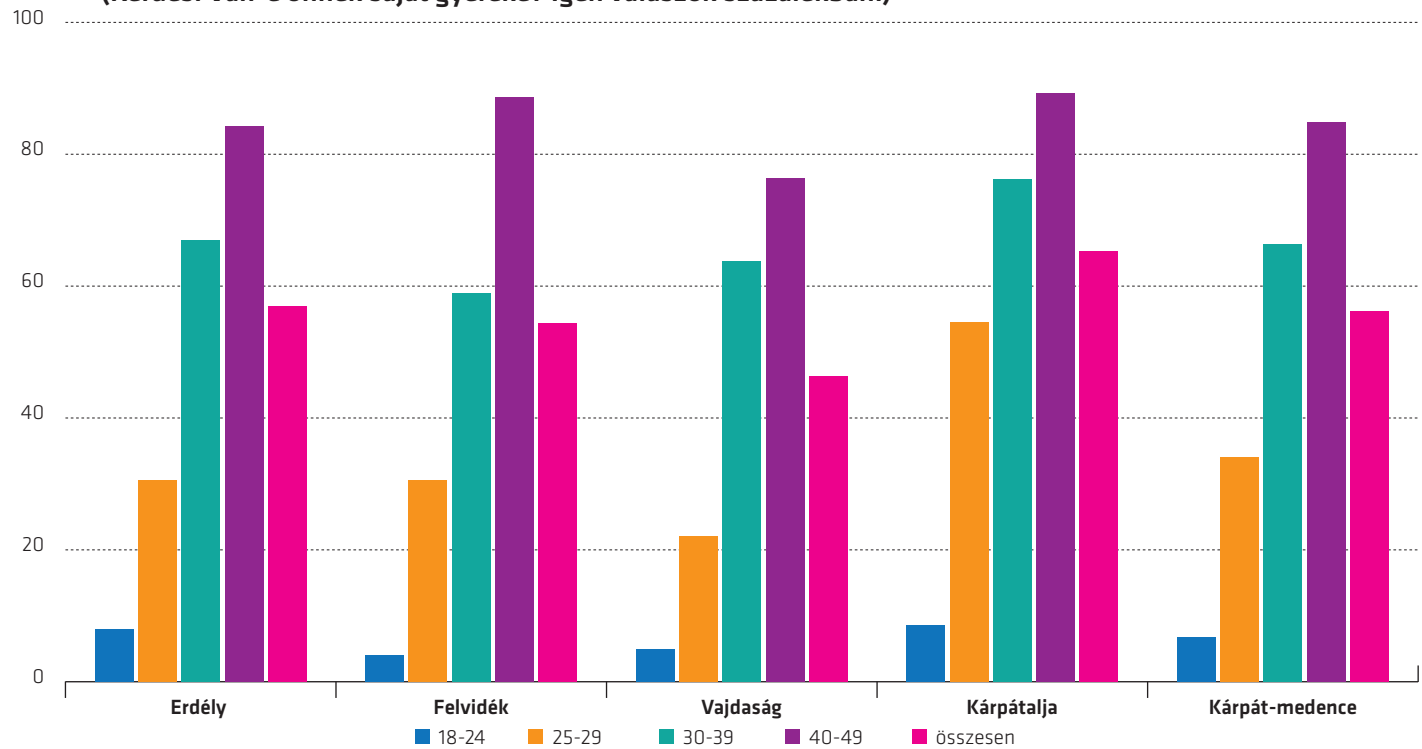

Kutatásunkban a gyerekvállalás és a termékenység kérdéskörét módszertanilag több szempont mentén vizsgáltuk.

A kérdőíves kutatásból származó adatok alapján lehetőségünk volt összehasonlítani a már gyerekkel rendelkezők és a még gyerekvállalás előtt állók alcsoportját. **A kérdezés időpontjában a megkérdezettek több mint felének, azaz 56 százalékának volt gyereke.** A külhoni régiók közül a legnagyobb gyermekvállalási kedv a Kárpátalján élő magyarokról volt elmondható, ahol a 18-49 évesek 65,3 százaléka rendelkezett legalább egy gyerekkel az adatfelvétel időpontjában. Erdélyben és Felvidéken a felnőtt népesség több mint feléről (57,2 és 54,5 százaléka) a vajdasági magyarok közel feléről (46,3 százaléka) mondható el ugyanez.

A 2018 nyarán zajló reprezentatív kérdőíves felmérésbe összesen 2600 személyt sikerült bevonni, akiket személyesen, papíralapú kérdőívekkel kerestünk fel. A célpopulációt a 18–49 éves népesség képezte. Erdélyben 1300, Felvidéken 500, Vajdaságban és Kárpátalján 400–400 kérdőív készült. Kutatásunk 2019 tavaszán interjúkkal egészült ki.

3. ábra: A saját gyerekkel rendelkezők százalékos megoszlása a 18–49 évesek között, régiónként (Kérdés: Van-e önnek saját gyereke? Igen válaszok százalékban.)

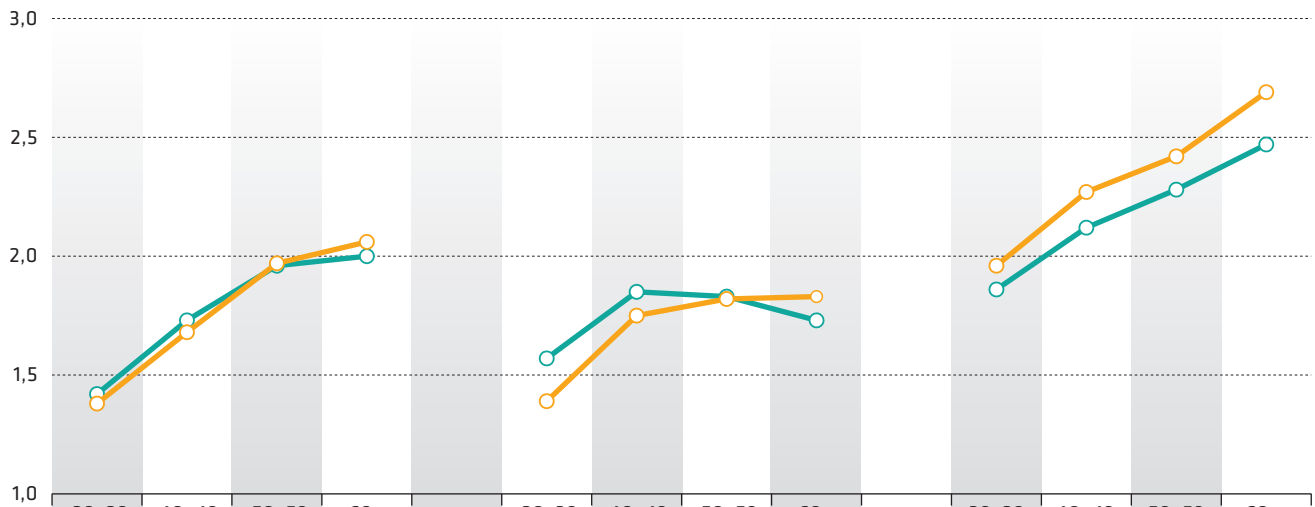

Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

Ezek közül az egyik legfontosabb mutatószám a befejezett termékenységé, amely a nők termékeny életszakaszának végén, egy adott generáció tényleges termékenységét mutatja, tulajdonképpen ez a végső gyerekszám. Mivel a negyvenes életéveik második felében járó nők közül már igen kevésnek születik gyermeke, a 49. életév után befejezett termékenységről beszélhetünk.

A gyerekvállalás nemzetiségi különbségeit elsősorban a népszámlálásokra támaszkodva vizsgáltuk meg, **amelyek a nők esetében rákérdeznek a termékenység** különböző **mutatóira.** Az egyes népszámlálási adatokat tágabb, összehasonlító perspektívában vizsgálva megállapítható, hogy a **többség és a kisebbségi magyar közösségek termékenységi magatartása nem különbözik radikálisan.** Ugyanakkor a nemzetiségi hovatartozás kis mértékben ugyan, de hat a gyermekvállalásra. Jellemző tendencia, hogy a magyarok termékenysége a többségi népesség alatt marad, azonban az is jellemző, hogy ezek a különbségek időben csökkennek vagy egyes régiókban meg is fordulnak. **Erdélyben** a 2011-es népszámlálás szerint **az 1961 után születettek, vagyis az 50 évnél fiatalabb nők esetében a termékenység kis mértékben magasabb a magyarok,** mint a románok **esetében. Vajdaságban** szintén a 2011-es népszámlálás szerint **ugyancsak az 1961 után születetteknél, az Erdélyihez képest markánsabbak a különbségek: a magyarok termékenysége jól láthatóan magasabb az össznépességénél.** E két régió esetében tehát kijelenthető, hogy a magyar nők termékenysége immár magasabb, mint a románoké vagy szerbeké. **Kárpátalján és Szlovákiában** egyértelműen **a többségi népesség termékenysége magasabb.**

4. ábra: A befejezett és megvalósított termékenység nemzetiségi különbségei Erdélyben, Vajdaságban és Szlovákiában 2011-ben

	Erdély				Vajdaság				Szlovákia			
Többségi	1,38	1,68	1,97	2,06	1,39	1,75	1,82	1,83	1,96	2,27	2,42	2,69
Magyar	1,42	1,73	1,96	2	1,57	1,85	1,83	1,73	1,86	2,12	2,28	2,47

Forrás: ***Minnesota Population Center.*** *Integrated Public Use Microdata Series, International: Version 7.1 Romania 2011.* ***Minneapolis, MN: IPUMS, 2018.*** *https://doi.org/10.18128/D020.V7.1; Statistical Office of Republic of Serbia; Infostat Slovakia.*

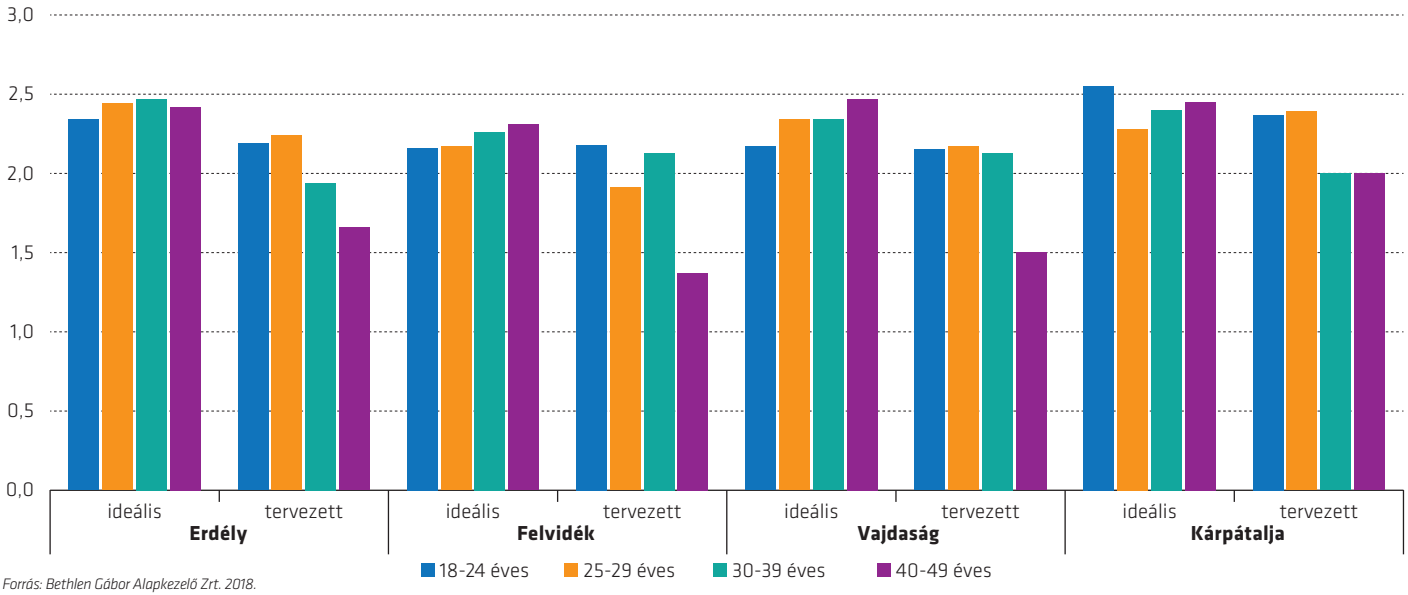

A **gyerekkel nem rendelkezők** jelentős része, **77 százaléka tervezi, hogy a jövőben gyereket vállal.** A tervezett gyerekszám és az ideálisnak vélt gyerekszám nemek szerint nem különbözik, viszont az összes régióban, **valamennyi korcsoportban az ideális gyerekszám egyértelműen magasabb a tervezett gyerekszámnál.** Az ideálisnak tartott gyerekszám valamennyi régió és korcsoport esetében a 2,5-ös átlagérték közelében mozog, ugyanakkor megjegyzendő, hogy Kárpátalján és Erdélyben a legmagasabb.

A tervezett gyerekszám szinte mindenhol a legfiatalabb életkori csoportokban lévők esetében 2 fölötti, azaz meghaladja a népesség reprodukciójához szükségesnek tartott átlagértéket. Felvidék esete valamelyest sajátos abban az értelemben, hogy itt mind az ideális, mind a tervezett gyerekszám alacsonyabb a Kárpát-medencei régiós átlagnál, a 25–29 évesek gyerekvállalási tervei pedig szembetűnően elmaradnak a többi három régióban tapasztaltakhoz képest.

5. ábra: : Az ideálisnak tartott és a tervezett gyerekszám régiónként, 2018-ban

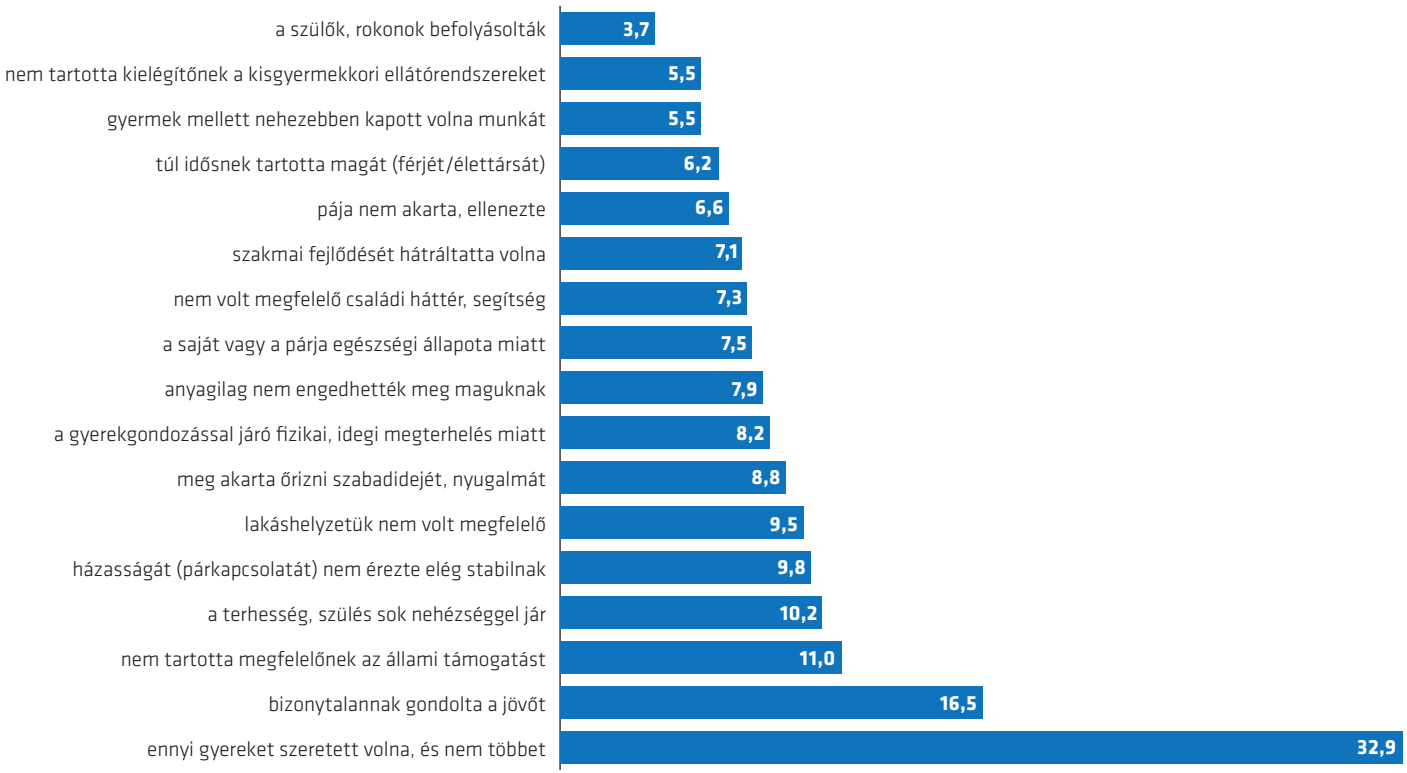
Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

Kutatásunkban többek között arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy milyen **akadályok**at látnak a nők és a férfiak **a gyerekvállalás útjában,** amelyek miatt nem vállaltak több gyereket. A gyerekes válaszadók esetében mindenekelőtt azt kell kiemelnünk, hogy a többségük véleménye szerint azért nem vállaltak további gyerekeket, mert a meglévőkkel elérték a gyerekvállalással kapcsolatos céljaikat – a válaszok sorrendjében ez a lehetőség került első helyen említésre.

A **gyerekvállalás elmaradásának okai** között a legtöbben **a jövővel kapcsolatos bizonytalanságot, a nem megfelelő állami támogatásokat, a terhesség és szülés körülményeinek nehézségeit** említették. A nők között ezt követően a gyerekgondozással járó nehézségek következtek.

A gyerekvállalás akadályai között perszonális és materiális hátráltató körülmények egyaránt megjelennek, mint például a **minőségi párkapcsolat hiánya** vagy közvetlenül ez után a **nem megfelelő lakáskörülmények, az anyagi gondok.**

6. ábra: A gyerekek vállalásának elmaradásában szerepet játszó okok. (Kérdés: A következő okok közül válassza ki azokat, amelyek miatt Önnek nem született (több) gyereke! Igen válaszok százalékban).

Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

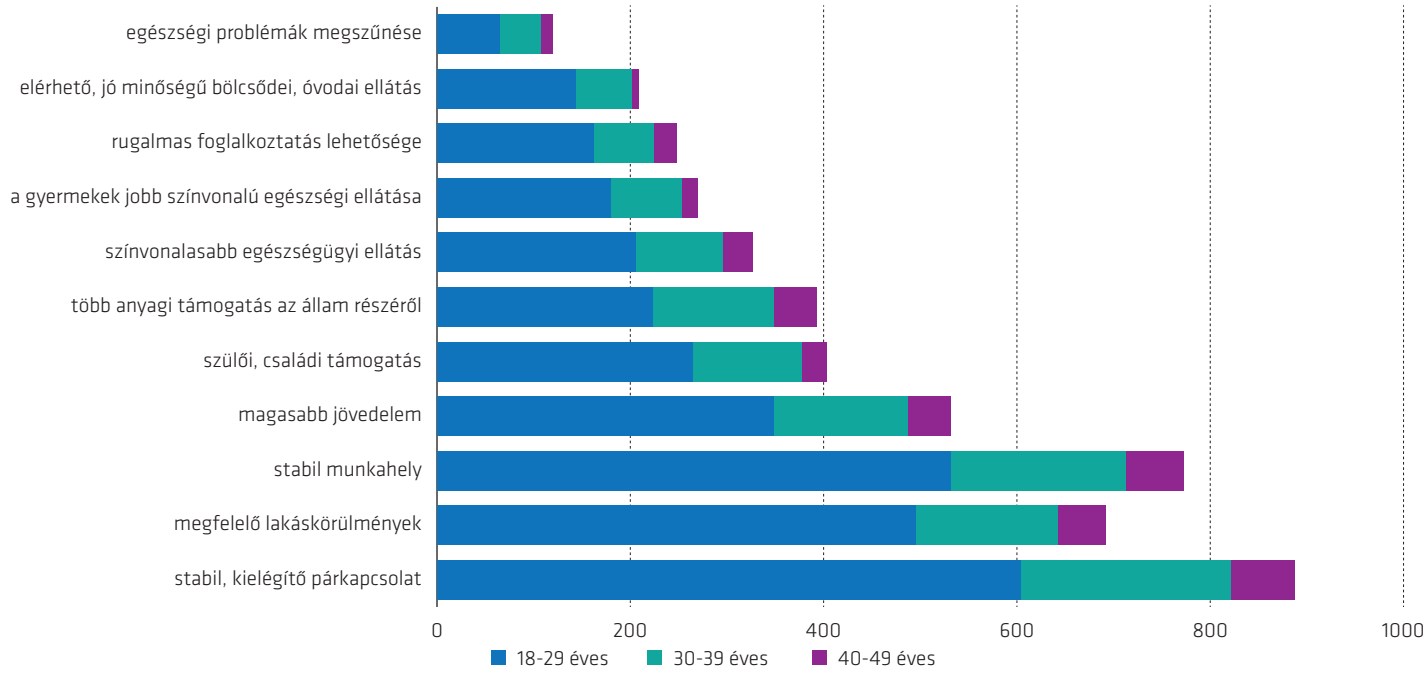

esc
tab
caps lock
shift
fn
control
option
command

A gyerekvállalás előtt állókkal kapcsolatban szerettük volna megtudni, hogy mi segítené őket leginkább abban, hogy gyereket vállaljanak. A 11 felsorolt lehetőségből az 5 legfontosabbat kellett kiválasztani a válaszolóknak, tehát egy válaszadó több szempontot is megjelölhetett. A 7. ábrán az egyes szempontokra adott igen válaszok száma és a kérdezettek korcsoportjai szerint láthatjuk az eredményeket.

A gyerekvállaláshoz legfontosabbnak vélt tényezők sorában **a stabil, kielégítő párkapcsolatot, a stabil munkahelyet és a megfelelő lakáskörülmények**et választották a leggyakrabban. További igen **fontos szempont**ként jelenik meg **a magasabb jövedelem** – ezt **különösen a 18–29 éves korosztály tagjai említették** magas számban, **továbbá a szülői segítséget és az állami támogatások**at.

7. ábra: A gyerekvállalás elősegítésének körülményei korcsoportonként (Kérdés: Mi segítené Önt leginkább abban, hogy gyereket vállaljon? Említések száma fontossági sorrendben).

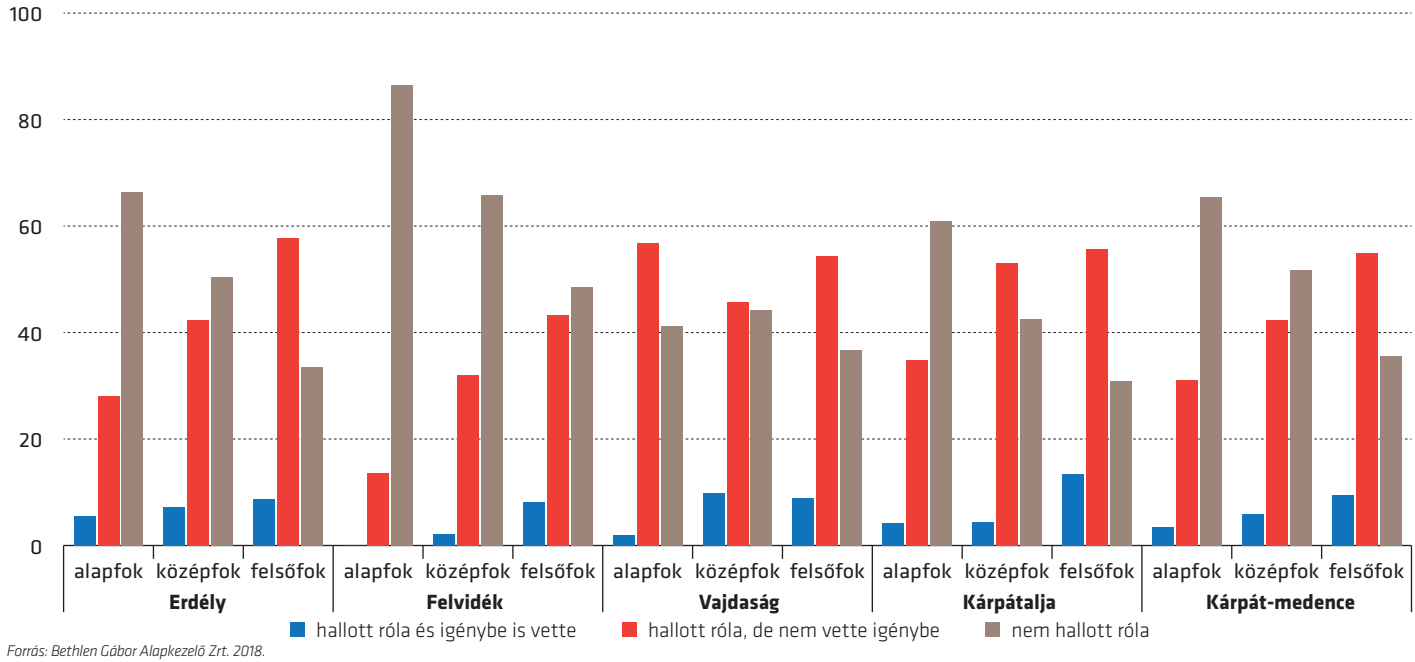

Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

A kérdőíves adatfelvételben rákérdeztünk a Köldökzsinór program ismeretére és az ehhez való esetleges kapcsolódásra. E program szerint **2018. január 1-jétől a magyarországi családtámogatási ellátási formák közül két juttatás elérhetővé vált a Magyarország közigazgatási határain kívül élő magyarok számára is,** nevezetesen **az anyasági támogatás és a fiatalok életkezdési támogatása vagy** másképpen a **babakötvény.**

A két támogatási formával kapcsolatban az összes régióra vonatkozóan megállapítható, hogy mindkét támogatási forma esetében többen vannak azok, akik nem hallottak ezekről. A kérdezettek közel kétötöde hallott az említett támogatásokról, ugyanakkor, akik igénybe is vették, azok aránya alacsonynak mondható: 5,9 százalék (152 fő) az anyasági támogatás és 2,7 százalék (70 fő) a babakötvény esetében. Életkori csoportok szerint a 30–39 éves korosztály az, amelyik a

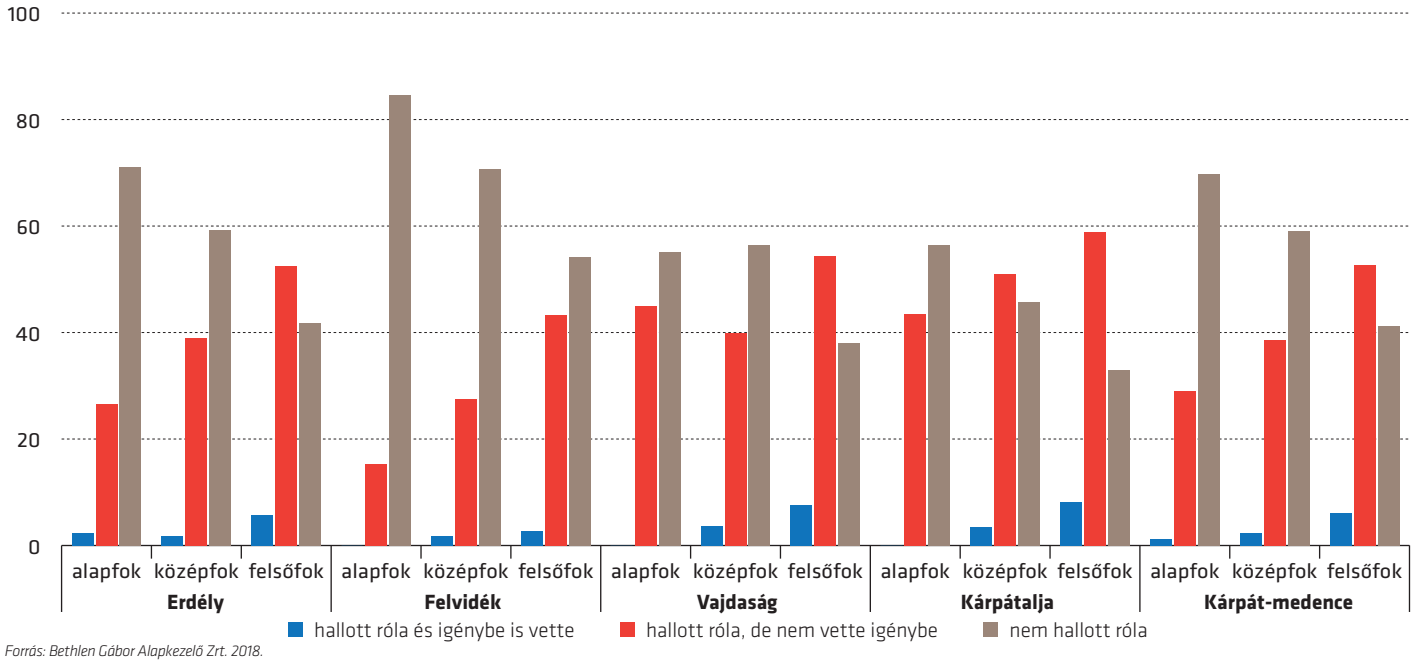
8. ábra: Az anyasági támogatás ismertsége régiónként, iskolai végzettség szerint, 2018 (%)

Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

köldökzsinór programmal kapcsolatban jobban tájékozott, ugyanakkor **az iskolai végzettség nagyobb magyarázó erőt jelent a program ismertsége szempontjából,** mint az életkor. Régiónként átlagosan 10 százalék alatt marad azok aránya, akik az anyasági támogatást vagy a babakötvényt igénybe vették. Az iskolai végzettség növekedésével ugyanakkor, minden régióban nő a támogatási formák ismertsége, Kárpátalján a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében az anyasági támogatást igénybe vevők aránya kicsivel meg is haladja a Kárpát-medencei átlagot (13,4 százalék). Régiós összehasonlításban érdemes kiemelni, hogy az anyasági támogatás és a babakötvény ismerte is inkább a kárpátaljai és vajdasági magyarokra jellemző, Erdélyben és Felvidéken különösen az alapfokú és a középfokú iskolai végzettségűek előtt ismeretlenek ezek a családtámogatási formák.

9. ábra: A babakötvény ismertsége, régiónként, iskolai végzettség szerint, 2018 (%)

Forrás: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 2018.

Miniszterelnökség
Nemzetpolitikai Államtitkárság

NPKI
Nemzetpolitikai Kutatóintézet

2018 a Külhoni Magyar Családok Éve

KINCS
Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért